

Kiss Ernő

Írta: Brindza Károly

Kiss Ernő 1909-ben született Csuzs színmagyar baranyai faluban. Apja szegény kisiparos, bogárnármester volt, aki rokkant feleségével együtt sem tudott a nyomoron kívül mást nyújtani Ernőnek és hat testvérének. Csuzsára is — mint az akkori Magyarország legtöbb falujára — valamelyik arisztokrata hatalmas birtoka terpeszkedett és lehetetlenné tett minden fejlődést a falu szegényei számára. Az se ment sokra, aki mesterséget tanult, hogy kiszakíthassa magát a zsellérsorsból, mert a falu földesurának ispánjain és néhány gazdagparasztón kívül nem igen akadt más megrendelő, ezek pedig értették a módját, hogyan használják ki a szegényt. A század elején még csaknem egész Magyarországon csendes volt a falu, alig volt egy-két járás, amelyben a fojtott elégedetlenség elkeseredett sztrájkmozgalmakban robbant ki. A moravicai és a békésmegyei zsellérek és földmunkások megmozdulásai már megmutatták a szervezett tömegek erejét falun is. Századunk második évtizedének elején mind világosabb lett, hogy az imperialista nagyhatalmak — közöttük az osztrák-magyar monarchia is, — háborúra készülődnek. A tőkés osztály az új háborút minden országban nagyszerű alkalomnak vélte — a rabláson kívül — a városok és falvak szervezkedő és egyre harciasabbá váló dolgozóinak megfélemezésére.

Az 1914-ben kitört imperialista világháború még nagyobb nyomort zúdított a fegyverbe kényszerített dolgozók otthonmaradt hozzátartozóira. Kiss Béláné hét gyermekkel nézett a kegyetlen nyomor elé. A család katonaruhába bujtatott kenyérkeresője az ország nagybirtokosainak és tőkéseinek parancsára, az ő érdekeikért a fronton hadakozott. A hadisegély, amit néhanapján kaptak, sóra-paprikára sem volt elég, a gyermekeket kellett hát munkába fogni. A legidősebb fiú, tizenkétéves korában vasúti pályamunkás lett, a másik kettő szintén a vasútnál dolgozott. A nyolcéves Ernő, sorrendben a negyedik fiú, Frigyes főherceg birtokán lett bérmunkás. Amíg a jobbmodú szülők gyermekei iskolába jártak, ő ökrököt hajtott, jószágot őrzött, csinált mindent, amit parancsoltak neki,

csak hogy valamivel hozzájárulhasson önmaga és családja fenntartásához. A négy dolgozó gyermek azonban nem akart írástudatlan maradni, beiratkoztak tehát az iskolába és amikor a fárasztó munkából hazaértek, elszaladtak osztálytársaikhoz és leírták, vagy kijegyezték könyveikből a leckét és este tanultak. A nappali nehéz munkától és az esti tanulástól kimerülten dőltek ágyba és reggel fáradtan indultak munkába. Anyjuk látta a gyerekek kínlódását, de nem tehetett semmit. Reggel, amikor a gyermekek még mélyen aludtak, már talpon volt és sokáig elnézte a fáradtságtól elkínzott gyermekeit. Sokszor egész verset sírt, mire rászánta magát, hogy fölébressze őket.

Az állandó kenyérgond és a nehéz munka koraéretté tette a gyerekeket. Anyjuktól megtanulták, hogy mindennek a háború az oka, meg azok, akik elragadták sokszázezer szegény család kenyérkeresőjét... Egyszer azonban vége lett a háborúnak is és Kiss Béla is hazatért családjához. A gyerekek, habár négyen dolgoztak, még rongyosabbak voltak, mint a háború előtt. Újból kellett kezdeni mindent. A háború utáni élet azonban nem sok jóval kecsegtetett. Még nagyobb lett a nyomor és még kevesebb a munka. A háborútól, az élettől megcsömörlött bognármester nem folytatta tovább mesterségét, elszegődött Frigyes főherceg hajdani birtokára. A birtoknak ekkor már új tulajdonosa volt: a jugoszláv állam. A tulajdonjog az államé, de a királyi család élvezi és rakja zsebébe a sokezer nincstelen munkájának gyümölcsét. A helyzet csak anynyiban változott, hogy most már nem a degenerált Habsburg-főhercek jártak vadászni a birtok erdejébe, hanem a véresmultú Karagyorgyevics dinasztia tagjai. Csak a címer változott, a dolgozók élete maradt a régiiben.

Kiss Béla, ha már nem taníthatta fiait, mesterségre adta őket. Legidősebb fia bognár, a második bádogos, a harmadik mechanikus lett. Ernőt egy zrnájéváci szíjgyártó és kárpitosmesterhez adták tanulni. Ernő élete — ha lehet — itt még nehezebb lett, mint Frigyes főherceg birtokán volt. A kapzsi kárpitosmester keményen megdolgoztatta inasait, az ő munkájukból akart vagyont gyűjteni. Reggel 4 órakor már talpon voltak és este 9—10 óráig folyt a munka. A mester úr hétköznap nem engedte haza inasait, csak vasárnap délután adott kimenőt. A rabszolgaélet gondolkodásra készítette Ernőt. Érezte az igazságtalanságot, de még nem talált kiutat. Vergődött tovább és lassan ért benne az ellenállás gondolata.

Amikor felszabadult, azonnal otthagyta mesterét és Bánátba, Magyaritébére ment. Már két éve dolgozott ebben a kis faluban, amikor elhatározta, hogy Ujvidékre megy. Ott mozgalmasabb az élet és egyénisége jobban kibontakozhat. No, meg fivérei is ott dolgoztak már. Ujvidéken azután hamarosan bekapcsolódott a munkásmozgalomba. Tagja lett a Független Szakszervezeteknek, és tevékenyen dolgozott az »Abrásevics« ifjúsági munkás kultúregyesületben. Itt találkozott össze a mozgalom lelkes harcosaival, a becsei Samu Mihállyal, Polgár Andrással, Gadnai Józseffel, Apt Vilmosmal és másokkal, akik hamarosan felismerték a fiatal baranyai kárpitosmunkás fogékonyságát a haladó eszmék iránt és állandóan foglalkoztak vele. Ernő résztvett minden jelentősebb akcióban, míg 1929-ben a monarchiasizta diktatúra fel nem oszlatta a munkásosztály egyetlen legális szervezetét, amely a Kommunista Párt vezetése alatt működött. A véres terror a föld alá kényszerítette a munkásmozgalmat. A munkásosztály harca azonban egy pillanatra sem

szünetelt, csak új formákat öltött és az új helyzetnek megfelelő harcmodort alkalmazott.

1932 május elsején egész Vajdaságban röpiratokat szórtak szét, amelyek a proletariátus nagy nemzetközi ünnepének alkalmából kitartó harcra buzdították a munkásosztályt a kizsákmányoló tőke ellen. A magyar nyelvű röpcédulákat Samu Mihály és Kiss Ernő írták Noviszádon és Kiss Ernő bátyjának padlásán sokszorosították. A röpcédulák nagyrésze már rendeltetési helyére jutott, amikor Noviszádon letartóztatták a mozgalom egyik résztvevőjét, Petrovics cipésmunkást, Petrovics elárulta Ernőt és társait. A legnagyobb ünnepre virradóra, május elsejének hajnalán a csendőrök az ágyból húzták ki Kiss Ernőt. Hiába tartotta magát keményen, a rendőrségen rábizonyították, hogy részt vett az akcióban. Társaival együtt az államvédelmi bíróság elé állították és Karagyorgyevics Alexandar bírój kétévi súlyos fegyházra ítélték.

Mitrovicára szállították. Ez a fegyház volt a gyűjtőhelye azoknak a harcosoknak, akik a munkásosztály igazáért meg nem alkuvó küzdelmet folytattak a fennálló tőkés rendszer ellen. A Kommunista Párt majdnem minden vezetője belülről látta ezt a sötét börtönt, amelyet a munkásosztály legjobb harcosainak azért épített az uralkodó osztály, hogy megtörje erejét, harci kedvét. Azt hitték, hogy itt elszigetelhetik őket a mozgalomtól és megsemmisíthetik akarataijukat. A kommunisták azonban értették a módját, hogyan változtassák át a sötétség házát a világosság otthonává: a mitrovicai fegyházat a marxizmus- és leninizmus tanainak valóságos egyetemévé avatták. A harcosok, akiket azzal a szándékkal hoztak ide, hogy megtörjék őket, sokkal öntudatosabban, nagyobb tudással és harcrakészebben hagyták el a fegyházat, mint amikor odavitették őket. Kiss Ernő is elvégezte az »egyetemet« és ahogy későbbi munkája igazolta, kitűnő eredménnyel.

Amikor kitöltötte büntetését és szabadlábra helyezték, nem térhetett többé vissza Noviszádra — mint »veszélyes« elemet kitiltották a város területéről.

Csuzára ment, szülőfalujába.

Falubeliei, kivéve az előjáróságot, meg a gazdagparasztokat, nagy reményeket fűztek ottartózkodásához. Csuzán — de Baranya többi helységében sem volt még ebben az időben erős osztályszervezetük a dolgozóknak. A szociáldemokrata vezetés alatt álló URSJ nem tudott gyökeret verni ezen a tájon, mert az elnyomott és kizsákmányolt cselédek és földmunkások nem üres szölamokat vártak, hanem tettekész embereket, akik harcra vezetik őket a kizsákmányoló nagybirtokosok és a gazdagparasztok ellen. Kiss Ernő nagy igyekezettel fogott hozzá a földmunkások megszervezéséhez. Tanította és oktatta őket, hogyan vívhatnak ki maguknak jobb munkafeltételeket és nagyobb darab kenyeret. Szavára a csuzai, zmájeváci és a környékbeli nincstelenek tömegesen léptek be az URSJ helyi szervezeteibe. A szociáldemokrata vezetők, a falu és a város gazdagjai és a csendőrök nagy rémületére Vajdaságszerte új, harcos élet támadt a régi »tracssoló«, klubszerű szocdem szakszervezetekben. A kommunisták vették a kezükbe az URSJ irányítását és változtatták át igazi osztályharcos szakszervezetté.

Ahogy gyarapodott a csuzai és zmájeváci földmunkás szakszervezetek taglétszáma, ahogy izmosodott a sikeres bérharc és ahogy emelkedett a sztrájkok száma, úgy növekedett a nincstelen zsellérek és földmunkások keresete is. A két falu dolgozói nem hallgattak többé arra, amit mondanak a községi előjárók és mivel fenyegetőznek a nagygazdák,

számukra Kiss Ernő volt a mérvadó. Ő pedig mindenben népe javát akarta — ezért szerették, tisztelték munkástársai. Ennek a ragaszkodásnak nem egyszer tanújelét adták, akkor is, amikor vezetőjük bajbakerült. A hatóság emberei és a nagygazdák, érthető módon nem jó szemmel nézték Kiss Ernő tevékenységét és lehetetlenné akarták tenni munkáját. Állandóan zaklatták, nem egyszer le is tartóztatták. De a csuzaiak sem voltak télenek. Amikor a faluban megjelentek a csendőrök, azonnal »riadót fújtak«, percek alatt körülvették a házat, amelyben Ernő lakott és nem engedték elvinni. A falu dolgozó népe ragaszkodott hozzá, aki harcra és győzelemre vezette őket a gazdák ellen.

Az események gyorsan követték egymást.

A fasiszta Németország megrohanta Ausztriát, kikényszerítette Münchennt és végiggázolt fél Európán. Jugoszlávia Kommunista Pártja figyelmeztette népeinket a fenyegető fasiszta veszélyre és sürgette a haladó erők összefogását a fasiszmus elleni harcra. Jugoszlávia népeinek legjobb fiai, a kommunisták, az élvonalban küzdöttek a fasiszmussal egyezkedő reakciós Cvetkovics—Macek kormány ellen. Kiss Ernő is becsülettel végezte feladatát és szervez, agitál.

Eljött március 27-ike, amikor a nép a Kommunista Párt vezetése alatt fényes győzelmet aratott a reakciós kormány felett, de az államgépezetbe és a hadseregbe jól beékelődött reakciósok, ötödik hadoszlopos vezetők és főtisztek áruló magatartása folytán nem akadályozhatta meg az áprilisi katasztrófát....

Hitler, Horthy, Mussolini és Borisz bolgár király fasiszta hordái megrohanták hazánkat és rövid pár nap alatt megtörték az áruló tábornokok által vezetett és rosszul felszerelt hadsereg ellenállását. A hadsereg kapitulálhatott, de népünket és a Kommunista Pártot nem győzték le a fasiszta megszállók. A látszólagos vereség után a diadalmámorba temetkezett fasiszta megszállók és hazai talpnyalók tobzódása idején lázasan folytak az előkészületek. A Kommunista Párt, amely felkészülten várta az eseményeket, nem ismerte el Jugoszlávia feldarabolását és teljes lendülettel végezte a felkelés szervezését. Kiss Ernő, ekkor már mint a Tartományi Pártvezetőség tagja végezte szervező munkáját Baranyában, Zomborban és Észak-Bácska más magyarlakta vidékein. Rendületlenül haladt Jugoszlávia Kommunista Pártja által kijelölt úton és szervezte a magyar antifasisztákat a közös haza közös leigázói elleni harcra.

A csuzai gazdagok a megszállás első napjaitól kezdve áskálódtak ellene és könyörtelenül vesztére törtek. Végül is le akarták tartóztatni, Kiss Ernő azonban megszökött és illegálisba vonult.

A magyar kémelhárító osztály Bácskára és Baranyára szabadított vérebei halálra keresték. Tudták róla, hogy nem közlegénye a mozgalomnak. Kiss Ernő hónapokig az orruknál fogva vezette őket, végül is árulás áldozata lett. Csapdát állítottak neki Bezdán közelében, amikor az előre megállapított helyre vitte a röpiratokat, egész sereg rendőrtűgynök rohant rá a kukoricásból és elfogták. Mielőtt azonban lefogták volna, akatáskáját néhány méternyire eldobta és vallatása során, a kétségtelen bizonyítékok ellenére sem ismerte be, hogy az övé volt.

Zomborba szállították. Itt ütötték fel első bácskai főhadiszállásukat a hírhedt magyar kémelhárító nyomozó-osztagai. Kiss Ernőt rettenetesen megkínozták, de napokon át még a nevét sem vallotta be. A Tartományi Pártvezetőség tagja volt és munkáját Vajdaság több helységében végezte, sokan ismerték, de Kiss Ernő a felsorakoztatott terhelő tanuk vallomása ellenére sem ismert be semmit...

Tönkrevérve szállították a szegedi rögtönítelő bíróság elé. A fasiszta sajtó, a »Reggeli Magyarország« és a németek pénzén kiadott »Függetlenség« győzelemittas hangon közölte a »tárgyalásról«, majd a kivégzésről szóló híreket. Eltitkolták a magyar nép előtt, hogy valójában miért is ítélték halálra Kiss Ernőt és egy szót sem közöltek védbeszédéből, amely vádbeszéd volt a fasiszta rendszer ellen.

Kiss Ernőt szeptember 11-én a szegedi statáriális bíróság Putnoky Miklós törvényszéki elnökhelyettes vezetésével kötéláltali halálra ítélte, vádlottársainak ügyét pedig a rendes bíróság elé utalták.

Huszonkét napig tartották még ezután a Csillagbörtönben, hogy a kegyelmi előterjesztés elutasítása után mint egy gonosztevőt kivégezzék...

Kiss Ernő a börtönben is kommunista harcoshoz méltón viselkedett. Egy pillanatra sem alázkodott meg az osztályellenség előtt. Zárvatársait, Suján György orosházi és Oravec Ferenc csantavéri kommunista foglyokat élete utolsó napján is a marxizmusra, leninizmusra tanította. Tanácsokat adott nekik, hogyan védekezzenek a bíróság előtt és bátorította őket. A reggeli sétákon — figyelemre sem méltatva az őr méltatlankodását — felemelt ököllel köszöntötte társait és hogylétük felől érdeklődött. Magatartása valósággal felvillanyozta rabtársait és új életkedvet, bizodalmat öntött beléjük.

Tudta, hogy Horthytól, a magyar nép véreskező hóhéraitól nem várhat kegyelmet, éppen ezért élete utolsó pillanatáig bánta, hogy a bírósági tárgyalás végén igennel válaszolt a kegyelmi tanácsá alakult bíróság kérdésére, hogy kér-e kegyelmet.

— Életem legnagyobb hibáját követtem el — mondogatta társainak — amikor kegyelmet kértem... Ellenforradalmi gyilkosoktól ne várjon senki kegyelmet!...

Nyugodtan, sőt mondhatni jó hangulatban töltötte utolsó napjait. Október elsején ezt írta hozzátartozóinak egy kicsempészett levélben:

»Amikor ezeket a sorokat írom, már 20 napja, hogy halálra vagyok ítélve és még mindig nem tudom, felakasztanak-e vagy sem. Annak ellenére, hogy az ilyen élet a legkínosabb, hiszen az ember minden pillanatban várja, hogy az akasztófa alá szólítják, mégis félelmetesen nyugodt vagyok. Esem, iszom, vitatkozom és nyugodtan alszom, mintha az ügyész lenne halálra ítélve és nem én...

Éljen az osztályharc!»

Október 3-án a reggeli séta után jött érte az őr és az irodába kísérte, ahol megmutatták neki a csomagot, amelyet hozzátartozói küldtek, azonban még ekkor sem adták át neki a családjától kapott ételmet, noha már az őrparancsnok asztalfiókjában ott volt a kegyelmi kérvény elutasítása. Ernő azonban az örök tiltakozása ellenére kivette a csomagból a legszébb piros aimát és csillogó szemekkel mutatta zárvatársainak.

— Milyen gyönyörű! Piros, mint a jövődő élet...

Fél óra múlva újra hívták és közölték vele, hogy kegyelmi kérvényét elutasították. El sem búcsuzhatott társaitól, hozzátartozóit sem láthatta — az őrparancsnok szobájából egyenesen a siralomházba kísérték...

Nyugodtsága és magas kommunista öntudata még itt sem hagyta el. A siralomházba, a szokáshoz híven, beküldtek egy őrt, hogy vigasztalja, de Ernő elhárította a kenetteljes szavakat.

— Hagyja kérem, ne vigasztaljon maga engem, — inkább szégyelje magát, hogy ennek a piszok rendszernek legpiszkosabb munkájára: börtönörségre vállalkozott...

Megérkezett a mindig kétszínű református pap is, hogy közvetlenül az ítélet végrehajtása előtt »megbánásra« készítse az elítéltet, de Kiss Ernő, mint azelőtt, ezúttal sem állt szóba a pappal, noha a lelkész többször megkísérelte »jobb belátásra« bírni. Valósággal kidobta a siralomházból:

— A saját lelkedért imádkozz, ha van! Hagyj békén, te hóhérlakáj... Engem majd megbosszulnak azok, akikért éltem és harcoltam...

Elérkezett az idő, Kiss Ernőt megragadta néhány pribék és sietve tuszkolták maguk előtt. A folyosón azonban felsattant Kiss Ernő érces hangja és búcsúzóul odakiáltotta rabtársainak:

— Elvtársak, minden jót! Visznek a hóhérok! Üdvözljétek hozzátartozóimat... Éljen a világforradalom!...

A Csillagban többszáz politikai elítéltet és vizsgálati foglyot őriztek ebben az időben. Ezek mind nagyra becsülték Kiss Ernőt és mélyen aggódtak sorsáért. Amikor aztán október harmadikán délelőtt 10 óra tájban katonák léptei és hangos vezényszavak verték fel a Csillagbörtön udvarának síri csendjét, mindenki tudta, hogy ítéletvégrehajtásra, Kiss Ernő kivégzésére jöttek. Megfeszült idegekkel és hangos szívdobogással figyelték, mi történik az udvaron. A kopácsolás a bitófa ácsolásának vesztjósító tényét jelentette. Az elvtársak egymásra szegzett tekintettel, ajkukat harapdálva, némán dőltek a cellák szennyes falának...

És újra felcsendült az érces hang a Csillag udvarán:

— Pusztuljon ez a rabló banda... A rabszolgaságból elég nekünk... Szítsuk a tüzet, rajta, rajta!...

Dobpergés nyomta el a legfenségesebb himnusz szavait, amelyet a vajdasági magyarság egyik legharcosabb fia szavalt, amikor odaállt az akasztófa alá, hogy meghaljon népe szabadságáért.

Amikor az ügyész felolvasta a halálos ítéletet és a kegyelmi kérvény elutasításáról szóló határozatot, Kiss Ernő felvetette fejét és odavágta a meglepett ügyész és kísérete arcába:

— Hóhér pribékjei! Ma ti ítélték el a nép legjobb fiait, de holnap a nép ítél ti felettetek!...

A hóhérlégények durván megragadták, de Kiss Ernő nem hallgatott el:

— Vesszen Horthy és véreskezű bandája!

— Éljen a világforradalom!

— Éljen Sztálin, a világproletariátus nagy vezére!...

A börtöncellák kommunista lakói ökölbesorított kézzel és könnyes szemmel ismételték a hóhér által elnémított elvtársuk utolsó szavait.

— Éljen, sokáig éljen...

Október 6-án, az aradi vértanúk napján szomorú kis menet hagyta el a börtön hátsó udvarát, Kiss Ernő kihűlt testét helyezték örök pihenőre a rabtemetőben...

Hóhérai megöhlhették, azonban Jugoszlávia munkásosztályának és külön a magyar nincstelének ez a kimagasló harcosa él népe szívében és ahogy a többi elesett szabadságharcos, úgy az ő emléke is tovább kitartó harcra és önfeláldozásra buzdít a dolgozó nép eszményi társadalmának, a kommunista társadalom megvalósításáért.